

Autoreferat ks. Piotra Wojtali

Człowiek przez całe swoje życie rozwija się. Proces rozwoju nie zawsze przebiega harmonijnie i dynamicznie, na jego drodze pojawiają się bowiem rozmaite przeszkody natury fizjologicznej, psychologicznej i socjologicznej, które spowalniają rozwój bądź kierują go na tory niepożądane. Szczególne nasilenie bodźców negatywnych obserwuje się u osób w okresie adolescencji.

Dojrzewanie to okres budowania własnej tożsamości, a Kościół jest szczególnie predestynowany do przyjęcia roli, a nawet posłannictwa, kształtowania prawidłowych postaw społecznych i moralnych. Młody człowiek intensywnie poszukuje: wartości, wzorców, celów, sposobów życia, swojego miejsca na świecie. Oczywista jest ogromna rola wiary i udziału we wspólnocie jako czynnika wychowującego, gdyż młodzi ludzie stopniowo zauważają, że świat wokół nich nie zawsze ceni dobrego i prawego człowieka, tymczasem jest bardzo potrzebne, aby młodzi powracali do pierwotnych wartości i poprzez wiarę w Boga szukali sensu życia. Z drugiej strony przewartościowania spowodowane transformacjami polityczno – społecznymi pociągnęły za sobą korektę społecznego odbioru Kościoła, jego misji ewangelizacyjnej i apriorycznego wzorca osobowego opartego na Dekalogu. Szczególnie bystrymi obserwatorami przywołanych przemian są ludzie młodzi, których właściwością jest silne emocjonalne zaangażowanie w sprawy, z którymi się identyfikują. Stąd pojawia się ważki problem w postaci kryzysów religijnych, których analiza jest zasadniczym tematem niniejszej pracy.

Coraz częściej mamy do czynienia z kryzysami religijnymi u młodzieży, dlatego oczywistą wydaje się celowość starannego opracowania teoretycznego tego zjawiska, gdyż kryzys religijny jest pojęciem bardzo złożonym i niełatwym do ogarnięcia. Systematyczne ujęcie dotychczasowych dokonań badawczych w zakresie typów kryzysów religijnych, ich przyczyn i objawów, a także odnalezienie możliwie najpełniejszej gamy uwarunkowań kryzysów religijnych doświadczanych przez młode pokolenie – oto cel przyświecający niniejszej

pracy. Dogłębne zrozumienie przyczyn pozwoli na poszukiwanie skutecznych środków zaradczych. Celem pracy ma być także pomoc tym wszystkim, którzy spotykają się w swoim życiu ze zjawiskiem kryzysu religijnego u ludzi młodych, tym, którzy z racji swojej profesji czy powołania zobowiązani są udzielić pomocy w sytuacjach trudnych, bowiem – jeśli chcemy rozwiązać problemy dorastającej młodzieży, to nie wystarczy jedynie je zauważyć, naukowo opisać i statystycznie uporządkować, ale musimy wpłynąć na młodzież i korygować jej zachowania. Kształtowanie psychiki człowieka, jego duchowości i moralności, jest nie tylko najważniejszym, ale również najtrudniejszym zadaniem, tak w życiu człowieka, jak i w naukach teologicznych, pedagogicznych i psychologicznych.

Przy opracowaniu tematu wykorzystano kilka metod roboczych, jak metoda obserwacji towarzyszącej, gdyż – jak już wspomniano - żyjąc w świecie trudno nie zauważyć zjawiska kryzysu religijnego, szczególnie u młodzieży. Doświadczenie to zawsze będzie w określony sposób warunkować spojrzenie na opisywaną problematykę. By określić rozmiary pewnych zjawisk mierzalnych, posłużono się (w pierwszym i trzecim rozdziale) metodą statystyczną, która operując konkretnymi, uzyskanymi w wyniku profesjonalnych badań liczbami, ułatwia ogarnięcie rozmiarów zjawiska. Wiodąca rola przy opracowywaniu tematu przypadła jednak metodzie analityczno-syntetycznej, pozwala ona na efektywną analizę zagadnienia kryzysu młodzieńczego, zwłaszcza religijnego. Synteza pojawiających się w różnych momentach pracy wniosków daje odpowiedź na wyłaniające się pytania, pozwala wyabstrahować czynniki ułatwiające rozwiązanie kryzysów psychicznych i religijnych.

Materiał pracy, po dokonaniu selekcji i opracowania, został podzielony na cztery rozdziały. Zadaniem pierwszego z nich jest ogólne scharakteryzowanie zjawiska kryzysów psychicznych, w tym celu dokonano przeglądu definicji tego pojęcia, następnie przedstawiono rozmaite teorie kryzysów i ich symptomy – z podziałem na wiek dziecięcy i dojrzały. Zjawisko kryzysu młodzieńczego,

głównego obiektu zainteresowania niniejszej pracy, ulokowano w wybranych teoriach z zakresu psychologii rozwojowej. Na zakończenie pierwszego rozdziału przeanalizowano szczegółowo mechanizm i przebieg kryzysu młodzieńczego. Główny cel tego rozdziału to wprowadzenie w tematykę pracy: ukazanie zjawiska na szerokim tle badań humanistycznych, analiza etiologii, przebiegu i skutków kryzysów psychicznych w ogólności, a kryzysów wieku młodzieńczego w szczególności.

Rozdział drugi został zogniskowany na precyzyjnym scharakteryzowaniu jednego z etapów ontogenezy – okresu młodzieńczego. Po wykazaniu znaczącego wpływu tego etapu rozwoju na całe życie jednostki, przedstawiono w oparciu o wyniki badań czołowych znawców problemu, zmiany fizjologiczne, poznawcze i społeczne, przeanalizowano czynniki wpływające na te zmiany – a więc kształtujące osobowość człowieka. W dalszej części rozdziału omówiono problematykę rozwoju emocjonalnego, wolitywnego i moralnego oraz związanego z wymienionymi krystalizowania światopoglądu i tożsamości. Analiza diachroniczna doświadczeń młodzieży i zadań rozwojowych tego etapu życia kończy rozdział.

Rozdział trzeci zajmuje się kryzysami religijnymi w życiu człowieka młodego. Przedstawiony w nim został przebieg dziecięcej formacji religijnej i rozwój religijności w wieku dorastania dla ukazania ich znaczenia w życiu człowieka – ze szczególnym uwzględnieniem rudymen tarnej zasady, że prawidłowe relacje społeczne w tym okresie życia owocują pragnieniem autentycznego kontaktu z Bogiem. Następnie, w oparciu o bogaty materiał źródłowy, poddano analizie pojęcie i koncepcje kryzysu religijnego oraz jego dynamikę. Na podstawie wyników badań omówiono przyczyny kryzysów religijnych, ich podział na wewnętrzne i zewnętrzne, ukazana została wynikająca ze szczególnych uwarunkowań okresu dorastania specyfika wpływu czynników kryzysogennych na osobowość, by wreszcie przejść do omówienia rodzajów religijnych kryzysów młodzieży – które to rozważania kończą rozdział.

Tematyka czwartego rozdziału niniejszej rozprawy obejmuje czynniki ułatwiające profilaktykę kryzysową młodzieży oraz niesienie pomocy adolescentom kryzysującym – zarówno w zakresie kryzysów psychicznych w ogólności, jak i konkretnie – kryzysów religijnych. Znajdują się tu informacje na temat interwencji kryzysowej u młodzieży, przeanalizowane będzie znaczenie wymiaru duchowego w wychowaniu, który ułatwia wydobycie sensu i wartości życia. Dalsza część rozdziału wskazuje strategie radzenia sobie z kryzysami religijnymi z uwzględnieniem pożądanых postaw i oddziaływań bliższego i dalszego otoczenia adolescenta, zasygnalizowano dwa możliwe kierunki przebiegu kryzysu: pozytywny, gdy wynikiem kryzysu jest pogłębienie wiary, i negatywny, gdy następuje odejście od Boga. Następnie przeanalizowano złożony wpływ dojrzałej osobowości na radzenie sobie z kryzysem religijnym. W kolejnych punktach młody człowiek w stanie kryzysu ulokowany został na tle otoczenia – omówiono znaczenie ludzi bliskich i duszpasterzy w terapii, rolę praktyk religijnych oraz uczestnictwa we wspólnocie wierzących a także w małych grupach religijnych. W końcowej części czwartego rozdziału znajduje się opis wpływu katechezy na jednostkę kryzysującą, oraz analiza roli kontaktów pośrednich, czyli nowoczesnych mediów, w pomocy udzielanej adolescentom przeżywającym kryzys.

W trakcie analizowania materiału badawczego wypracowano pewne wnioski.

(1) Religijność rozwija się na konkretnym podłożu psychologicznym i społecznym, dlatego osoby z otoczenia adolescenta muszą podjąć działania, w wyniku których kryzysujący adolescent nie tylko odzyska wewnętrzną równowagę, ale udoskonali się przez to, co dane mu było przeżyć.

(2) Fundamentem zdrowej religijności są relacje dziecka z osobami najbliższymi, które zaspokajają podstawowe potrzeby psychofizyczne, na nich można budować zachowania i postawy prowadzące do wytworzenia pojęć i

postaw religijnych. Do tego jednak potrzebna jest znajomość błędów wychowawczych, które rodzice popełniają.

(3) Szkoła pozostaje ważną i żywotną instytucją, formującą osobowość i rozwój społeczny dorastającego, w tym także jego poziom samooceny. Niestety szkoła bywa miejscem, w którym kształtowanie dojrzałej religijności młodego człowieka napotyka nowe i trudne przeszkody, które jeśli nie zostaną właściwie rozwiązane, stają się przyczyną głębokich urazów emocjonalnych i kryzysów religijnych.

(4) System właściwego wychowania jest oparty na postawach osób wychowujących oraz samorealizacji młodzieży. Prawem i obowiązkiem rodziców jest interesować się i decydować, kto będzie uczył ich dzieci, czego je będzie uczył i do czego je będzie wychowywał.

(5) Szczególną rolę w zapobieganiu kryzysom religijnym może odegrać kapłan. Nie może on postawić kompletnej diagnozy psychiatrycznej, ale powinien wiedzieć, dokąd skierować w takich wypadkach jednostkę borykającą się z trudnościami. Każdy kapłan powinien stale pracować nad swoją formacją duchową i intelektualną.

(6) Najważniejszą rolę w formowaniu młodego człowieka odgrywa rodzina, obowiązkiem odpowiedzialnego kapłana jest jak najlepsze poznanie najbliższego otoczenia adolescenta, jego codziennych trosk i problemów. Życzliwa obserwacja pozwala na wyciągnięcie prawidłowych wniosków i wypracowanie skutecznej strategii działań w zakresie duszpasterstwa rodzin.

(7) Katecheza młodzieży powinna uwzględniać problemy młodych i odpowiadać na nie. Bez uwzględnienia momentów egzystencjalnych z życia młodzieży katecheza nie mogłaby pomóc jej w rozwiązywaniu życiowych problemów.

(8) Niepokoi postawa rezygancyjna u większości młodzieży, która przeżywa kryzys religijny. Adolescenci nie szukają rozwiązania przeżywanego

przez siebie trudności religijnych i do tego rozwiązania nie dążą. Nie liczą na pomoc innych, chociaż z drugiej strony bardzo jej pragną.

(9) Osoba pomagająca w rozwiązywaniu kryzysu powinna być kompetentna, powinna mieć odpowiednią wiedzę i umiejętności, rozumieć psychikę drugiego człowieka, odznaczać się otwartością umysłu.

(10) Uczestnictwo w grupie rówieśniczej to źródło istotnych korzyści psychicznych i duchowych, zatem dorośli: rodzice, nauczyciele, duszpasterze i samorządowcy powinni zadbać o zorganizowanie odpowiednich promujących wartości chrześcijańskie grup rówieśniczych w szkole, w parafii, czy w osiedlu.

(11) Wykorzystywanie nowoczesnych mediów w szeroko rozumianej ewangelizacji jest – jak wykazano w rozważaniach niniejszej pracy – relatywnie łatwe, a przy tym efektywne.

Niniejsza rozprawa skłania do wysunięcia następujących postulatów:

Zjawisko kryzysów religijnych ma charakter dynamiczny: ewoluują przyczyny generujące religijne kryzysy, zmienia się podatność młodzieży na działanie bodźców, modyfikacji ulega zakres działania i dostępność czynników wskazanych jako pomocne w przezwyciężaniu trudnych stanów, tak więc konieczne jest systematyczne uzupełnianie danych, ich opracowywanie.

Ponadto warto upowszechniać wiedzę na temat kryzysów religijnych wśród praktyków, czyli osób, których zadaniem jest praca z młodzieżą. Istnieje konieczność spopularyzowania problemu za pośrednictwem tekstów typu popularnonaukowego, których zawartość, dzięki przystępności języka i klarowności wywodów, mogłaby być cenną pomocą zarówno w profilaktyce, jak i w wyprowadzaniu adolescentów z kryzysów religijnych.